

суд відмовляє в затвердженні угоди, коли є очевидна неможливість виконання обвинуваченим узятих на себе угодою зобов'язань. За порушення відповідних договірних умов цілком достатньо можливості прокурора чи потерпілого подати клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, та розглядати справу у загальному порядку (ч. 1 ст. 476 КПК).

З урахуванням вищенаведеного можна констатувати чимало неузгодженостей між положеннями КК та КПК України. Багато з них свідчать про порушення правил юридичної техніки при побудові норм, що є проявом безсистемності, призводять до численних помилок у правотворчості та правозастосуванні.

М. В. Романов, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ПРАВОВІДНОСИН

У тезах розглянуто питання щодо сучасного стану та перспектив розвитку кримінально-виконавчих правовідносин в Україні.

В тезисах рассмотрены вопросы современного состояния и перспектив развития уголовно-исполнительных правоотношений в Украине.

The theses consider the issues of criminal-executive relations current state and prospects of their development in Ukraine.

Відомо, що суспільні відносини певного виду є визначальною ознакою для будь-якої галузі права. Без перебільшення можна стверджувати, що саме суспільні відносини є первинним елементом, що каталізує та надає імпульс розвитку, а так само відповідне забарвлення конкретній галузі права. Це є цілком справедливим для кримінально-виконавчого права, розвиток якого має дуже суттєві відмінності та особливості порівняно з іншими галузями. На цю провідну роль правовідносин у науковій літературі вже вказувалося. Такі вчені, як В. М. Карташов, А. Х. Степанюк, у своїх працях відзначали, що суспільні відносини є передумовою та обов'язковою формою існування людської діяльності¹.

¹ Карташов В. Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – С. 34; Степанюк А. Х. Кримінально-виконавчі

Після того, як суспільні відносини отримують юридичного оформлення, вони стають початком відповідної галузі права. Можна впевнено стверджувати, що залежно від розвинутості суспільних відносин, їх традиційної складової безпосередньо залежить галузь права. Вона також стає або розвинутою, перспективною та гнучкою, або завмирає на одному місці, стає консервативною та нездатною для сприйняття нового й змін.

Якщо вести мову при кримінально-виконавчі правовідносини, можна дійти висновку, що вони майже дотепер несуть на собі відбиток спадщини радянських часів із їх лагерною, таємною та репресивною спрямованістю. Отже, ці суспільні відносини залишаються нерозвиненими, вони «застрягли» на рівні 40–50-х років минулого сторіччя.

Ознаками радянських суспільних відносин у сфері виконання та відбування кримінальних покарань є виключно репресивний характер діяльності. Це головна і майже єдина реальна ціль, яка, без сумніву, завжди досягалася. Людина в структурі таких правовідносин відіграла роль пасивного суб'єкта впливу, що був позбавлений будь-яких прав, а його життя з моменту потрапляння до кримінально-виконавчих установ цілком залежало від волі адміністрації та випадку. За таких умов узагалі важко вести мову про наявність *правовідносин*. Скоріше за все йшлося про суспільні відносини, що поступово втрачали ознаки гуманності.

Ще одна ознака – це таємність та закритість діяльності з виконання кримінальних покарань. Всі установи були, так звані, режимними об'єктами, що, до речі, й призвело до виникнення поняття режиму у доктрині кримінально-виконавчого права. Режим зазвичай передбачав максимальний набір правообмежень та мінімальний доступ із зовнішнього світу до кримінально-виконавчих установ.

Ще одна ознака – це лагерна система установ виконання покарань. Навіть можна казати, що значна увага приділялася не виконанню покарань, а триманню засуджених.

І остання ознака – це стигматизація. Особа, яка відбула строк покарання, фактично на все життя залишалася носієм цього факту. Суспільство з підозрою ставилося до таких осіб, і вони згодом ставали справжніми

правовідносини як форма кримінально-виконавчої діяльності // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2001. – №2 (25). – С. 185.

маргіналами, які не мали доступу до багатьох соціальних благ та інструментів.

Наведені ознаки суттєво вплинули на галузь кримінально-виконавчого права, яка почала формуватися з 90-х років минулого сторіччя. Суспільні відносини із виконання та відбування кримінальних покарань дуже «обережно» зберігають радянський спадок й неохоче вдаються до змін. Система органів і установи виконання покарань залишається закритою, порядок виконання кримінальних покарань має репресивне забарвлення, а правовий статус засуджених має такий зміст, що «культивує» обмежуючі властивості відповідного покарання. Все це однозначно призводить до того, що суспільні відносини не отримують розвитку, перебувають у статичному стані. Не сприйняття ними реалій сучасності та позитивного досвіду інших країн робить їх негнучкими, утрудненими, виключно негативними. А таке положення є незадовільним з огляду на те, що кримінально-виконавчі правовідносини мають сприяти виправленню або принаймні позитивним змінам у свідомості засудженого. Зрозуміло, що такі зміни неможливі в умовах репресій, примусу, ізоляції і тотальних правообмежень. Відсутність можливості вільного доступу до установ, постійних контактів із зовнішнім світом, які не обмежуються без наявності реальних підстав, відсутність механізмів ефективного оскарження дій посадових і службових осіб Державної пенітенціарної служби України (ДПтСУ), надмірні й автоматичні обмеження прав засудженого, неврахування зауважень та рекомендацій представників громадськості – все це перешкоджає розвитку кримінально-виконавчих правовідносин, робить їх інертними, неефективними і навіть неprestижними, хоча діяльність із виконання покарань, кінцевою метою якої є позитивні зміни в свідомості людини, є вельми важливою, цінною і цікавою.

Тому вважаємо, що «відкриття» ДПтСУ для зовнішнього світу, сприйняття рекомендацій та позитивного досвіду інших країн у справі виконання кримінальних покарань, а також суттєве скорочення каральної спрямованості вітчизняного законодавства і практики з виконання кримінальних покарань є реальним чинником розвитку кримінально-виконавчих правовідносин, виведення їх на рівень ефективності та соціальної спрямованості.